

Kapitel 2

Medlemskap, demokrati och inflytande i församlingen

Sara Fransson

I Svenska kyrkans formella demokrati är medlemskap en förutsättning för att kunna påverka genom att rösta i kyrkovalet och inneha förtroendeuppdrag på olika nivåer. Den typen av demokratiskt inflytande aktualiseras inte minst i under ett kyrkovalet. Samtidigt finns det ett vardagligt liv och en praktik, där människors delaktighet inte är beroende av medlemskapet utan är öppen för alla på det sätt som framgår av Kyrkoordningen för Svenska kyrkan.

Kyrkoordningen är tydlig med att församlingen är just både och. Församlingen är både en gemenskap av medlemmar och har en territoriell dimension i att verksamheten är öppen och tillgänglig för alla bosatta och personer som visats inom församlingens gränser oavsett medlemskap utifrån vistelsebegreppet. I inledningen till Kyrkoordningens kapitel om församlingarna framgår att *Svenska kyrkan har en rikstäckande indelning i territoriella församlingar som pastorala områden. Församlingen är samtidigt en gemenskap av de människor som tillhör Svenska kyrkan och är bosatta inom församlingens område.¹*

1 Kyrkoordning för Svenska kyrkan, andra avdelningen: Församlingarna

Detta *både och* kan sättas i perspektivet till en större utveckling inom det svenska civilsamhället där allt färre människor är formellt medlemmar i den organisation de är engagerade i.² Detta ligger i linje med hur samhällets individualisering utmanar de svenska traditionella folkrörelserna. Därigenom förändras den historiskt starka kopplingen mellan medlemskap i ideella organisationer och människors engagemang.³ Svenska kyrkan är inget undantag.⁴ På det sätt som Jonas Bromander lyfter fram i sin artikel i detta nummer av Nyckeln till Svenska kyrkan, är det snarare så att denna utveckling är något som Svenska kyrkan på ett tydligare sätt behöver förhålla sig till i framtiden. Detta då kyrkan kommer behöva verka som en mindre aktör i samhället, där allt fler i den geografiska församlingen står utanför det formella medlemskapet.⁵

Denna utveckling som forskningen visar sker i civilsamhället i stort, ligger i fallet Svenska kyrkan nära den större diskussionen om folkkyrkans förändring som sker inom de teologiska ämnesdisciplinerna.⁶ Biskop Andreas Holmberg identifierar exempelvis i sin avhandling *Kyrka i nytt landskap* tre konkreta anledningar till att samtal om medlemskap är nedtonat bland anställda i Svenska kyrkan. För det första har många församlingar tillräckligt med ekonomiska resurser att bedriva verksamhet även om inte alla aktiva betalar kyrkoavgift. För det andra finns det en tydlig rädsla att en fråga om medlemskap skulle exkludera människor utifrån att medlemskapet innebär ekonomiska åtaganden för individen. Den tredje orsaken pekar konkret på skrivelsen i Kyrkoordningen, nämligen att medlemskapet nedtonas eftersom det är svårt för anställda att motivera att personer som redan är en del av gemenskapen utifrån skrivningen om vistelsebegreppet, också ska bli formellt kyrkotillhöriga.⁷

2 Papakostas 2011; Vogel et al 2003; von Essen & Svedberg 2019; Arnesen, Sivesind & Gulbrandsen 2016

3 Papakostas 2011; Vogel et al 2003

4 Hellqvist & Sandberg 2017; Fransson 2022a; Holmberg 2019, s. 37–38, s. 96–101; Helgesson Kjellin 2016, s. 17–20

5 Bromander 2025

6 Se ex. Ekstrand 2002; Thidevall 2020; Thidevall 2024; Idestrom 2009

7 Holmberg 2019, s.111–112

Mot denna bakgrund syftar den här artikeln till att lyfta fram röster från ideellt engagerade icke-medlemmar och anställda i Svenska kyrkan om hur de tänker kring medlemskapets betydelse i relation till delaktighet och inflytande i det lokala församlingslivet. Vi ser detta som ett sätt att tillföra praktiska perspektiv till en diskussion som med rätta kräver djupare teologisk reflektion och ecklesiologisk fördjupning, vilket ligger utanför denna artikels begränsningar. Därigenom bidrar rösterna till det pågående samtalet kring demokrati och inflytande i församlingarnas vardagssammanhang där just både och återfinns – både en gemenskap av medlemmar och ett sammanhang för alla inom den territoriella församlingen.

Tillvägagångssätt

Under våren 2025 genomfördes nio kortare semistrukturerade intervjuer med anställda och ideella personer i Svenska kyrkan. Intervjuernas syfte är att fånga in röster från människor som är engagerade i församlingen utifrån hur just de förstår begreppen *medlemskap*, *engagemang* och *inflytande*. Rekryteringen av intervjupersonerna har huvudsakligen skett vid öppna, diakonala mötesplatser i församlingarna.

De nio informanterna är aktiva i sammanlagt åtta olika församlingar, som ligger i fem olika stift. Församlingarna är belägna både i städer och på landsbygd. Initial kontakt togs med anställda som har eller har haft arbetsuppgifter kopplat till ideellt engagemang och öppna mötesplatser i dessa slumpmässigt utvalda församlingar. Via församlingarnas diakonala verksamheter identifierade vi potentiella informanter, vilka tillfrågades och samtyckte till att bli intervjuade. Därefter genomfördes intervjuer med anställda och ideellt engagerade. Av logistiska skäl ägde intervjuer rum både digitalt och på plats i församlingarna.⁸

8 Projektet har föregåtts av ett godkännande från Etikprövningsmyndigheten, DNR: 2024-08171-01. Lina Sohlén vid Umeå universitet har genomfört merparten av intervjuerna.

De intervjuade tillhör tre olika grupper, vars perspektiv på medlemskapets betydelse relaterat till deras engagemang i församlingens mötesplatser, utgör den här artikelns material. Namnen som används är pseudonymiserade.

- *Jason, Anna och Mira* är ideellt engagerade i Svenska kyrkan, men är inte medlemmar i samfundet. Jason och Mira har tydligt definierade volontärsuppgifter kopplat till diakonala mötesplatser i sina respektive församlingar. Anna provar just nu att engagera sig i Svenska kyrkan där hon bor.
- *Niklas och Mikael* har varit ideellt engagerade i församlingslivet under många år utan att vara medlemmar. De har dock på senare år blivit medlemmar i Svenska kyrkan och är idag anställda i sina församlingar som vaktmästare respektive projektledare.

Dessa fem personers perspektiv om att vara eller att ha varit engagerade i församlingslivet utan att vara medlem, möter i artikeln rösterna från fyra anställda medarbetare:

- *Louise, Eva, Rut och Karin* är anställda som diakoner alternativt diakoniassistenter och har som uppdrag att stödja och utveckla ideellt engagemang i sina respektive församlingar.

Att höra till utan att tillhöra Svenska kyrkan

Under intervjuerna fick de anställda resonera kring hur de pratar om medlemskapet i sitt arbete. Enbart undantagsvis berördes dopet och dess koppling till medlemskapet. I stället är det andra typer av förståelser som framkommer i deras resonemang när de får fundera kring begreppet ”medlemskap”. Det blir tydligt att den frågan är något av det svåraste som finns att prata om på motsvarande sätt som biskop Andreas Holmberg också visar.⁹ I Holmbergs studie beskriver han en inbyggd spänning och ett ifrågasättande av hur församlingen

9 Holmberg 2019, s. 100

prioriterar sina resurser när de riktar sig till att vara öppen för alla oavsett medlemskap eller trosinriktning, när det samtidigt är en kyrka vars ekonomi är beroende av medlemskapet.¹⁰ Liknande erfarenheter berättar de anställda om i den här studien, både i relationen till andra anställda och kyrkotillhöriga församlingsbor. De intervjuade redogör för hur kollegor kan ifrågasätta den diakonala verksamheten och varför kyrkan ska lägga resurser i områden där få personer döps eller konfirmerar sig. Diakonen Eva berättar i sin tur om hur ökad konkurrens om fondmedel blir en spänningssyta i mötet med just de kyrkotillhöriga församlingsborna. Då tillskrivs medlemskapet en betydelse för de som får avslag. Argument utifrån vistelsebegreppets betydelse och kyrkans uppbyggnad möts ofta av oförståelse:

"Jag har ju alltid fått fond och jag har varit medlem i Svenska kyrkan sedan 1958 – varför fick inte jag fond i år?" Där kan ju många människor ha svårt med förståelse för ...kring Svenska kyrkans uppbyggnad... Vi hjälper alla oavsett vad. Och då kan personer ha svårt att förstå att det kanske finns någon annan som behöver mer än du och vi har begränsade resurser... Varför ska ni ge pengar till papperslösa? Eller varför ska ni ge pengar till missbrukare...en sån diskussion kring medlemskap. (Eva, diakon)

Samtidigt finns det bland de anställda i våra intervjuer, en tydlig kunskap kring vistelsebegreppet. Att som anställd fråga om medlemskap i mötet med människor, kan uppfattas som problematiskt i förhållande till kyrkoordningens skrivelser om att vara till för alla oavsett formell kyrkotillhörighet, vilket än något de anställda också ger uttryck för. De beskriver därutöver att det kan riskera att uppfattas som en form av social kontroll som exkluderar och skrämmar bort människor från verksamheten:

...Vi möter ju alla människor där de är. Vi säger ju inte så här: "Är du medlem, ja då får du ju vara med". (Louise, diakoniassistent)

¹⁰ Holmberg 2019, s. 100

De anställdas förhållningssätt till icke-medlemmars engagemang uppvisar dock tydliga skillnader. En församlingssyn som bottnar i kyrkoordningens skrivelse om *ett både och* återfinns i alla intervjuer när det gäller icke-medlemmars deltagande i verksamheten. Däremot framträder skilda praxis när engagemanget fördjupas från deltagare, till ideellt ledarskap i församlingsverksamheten. I Evas församling är det ideella arbetet inte villkorat medlemskapet:

Alla får vara ideella som vill engagera sig i kyrkan... om du skulle fråga mig om våra ideella är medlemmar i Svenska kyrkan så skulle jag nog inte kunna svara på det. För det tittar vi inte på...Så medlemskap har ingen betydelse. (Eva, diakon)

I Louise församling förutsätts dock ett medlemskap när det som tidigare var ett deltagande engagemang i grupper, övergår till ideella ledaruppdrag. Det innebär implicit också att ledaren är döpt även om detta inte konkret omnämns:

Ska du leda en egen grupp, då förutsätts det att du är medlem i Svenska kyrkan... Men annars så ställer vi aldrig frågan. (Louise, diakoniassistent).

Diakonen Karin är inne på liknande resonemang som Louise. I Karins församling förstås idealitet som en bredare form av församlingsdelaktighet, där icke-medlemmar kan och får ta plats, men utan att för den sakens skull vara utförare av det konkreta ledaruppdraget.

När det kommer till om de anställda faktiskt frågar deltagarna om de är eller vill bli medlemmar, svarar diakonen Rut *"den frågan... det är svårt den biten"*. Samtidigt berättar såväl diakonen Karin som vaktmästaren Niklas om hur de i sina församlingar försökt navigera i just detta svåra under längre tid. Till slut har det för dem blivit en grundtrygghet att faktiskt prata om medlemskapet i vardagssammanhangen de rör sig i.

Själv så tycker jag inte att det är svårt att prata om medlemskapet – jag tycker att det är spännande! Man får ju verkligen träna på att sätta ord på varför det är viktigt. För ofta är det ju så att det som är viktigt för en själv det är ju viktigt för de flesta...

Det är för att vi pratar om medlemskapet. Vi har ju också väldigt explicit blanketter framme med inträde i Svenska kyrkan i våra öppna verksamheter och det betyder ju också att det... är "jamen, här ligger ju en blankett" ... och så får man till ett samtal. Utan att det blir några direkta värderingar... Det är en öppen kyrka – en folkkyrka – men den bygger på ett medlemskap – är man engagerad så ska man också våga fråga – "vad är det som gör att du inte vill vara medlem? Är det en ekonomisk fråga... eller är det något annat som skaver? (Karin, diakon)

Niklas gick själv med i Svenska kyrkan för ett antal år sedan efter att först ha blivit engagerad i Sinnesrogudstjänsterna. Under sin tid som församlingens vaktmästare har han utvecklat vad han kallar en medlemsstrategi. Han påtalar att ett erbjudande inte behöver upplevas som påträngande:

Fördelen med att vara kyrkvaktmästare är att jag har ju också kyrkvandringar och historievandring i Svenska kyrkan... där avslutar jag alltid med att... det här är ju en del utav av vad medlemspengarna går till. Om du inte är medlem så kommer jag nu dela ut en inträdesansökan till alla er och vill du bli medlem så kan du bara skicka in den. Om du redan är medlem? - Lägg den i din grannes brevlåda för garanterat är en av dem inte medlem. Och så får de med en liten broschyr på lätt svenska om vad Svenska kyrkan mer gör. (Niklas, vaktmästare)

Att vara en del av den världsvida gemenskapen och att leva i dialog med andra religiösa traditioner

När fokus riktas till de intervjuade som är engagerade i församlingsverksamheten utan att vara medlemmar, framkommer andra perspektiv på hur medlemskapsbegreppet förstås. Döpet utgör grunden för deras förståelse av medlemskap och att det formella medlemskapet i samfundet är av mer sekundär betydelse. Jason och Anna som är medlemmar i andra kristna samfund, betonar hur de just ser sig som medlemmar i något större än Svenska kyrkan, nämligen den världsvida Kyrkan och dess gemenskap:

Jag visste inte om jag var medlem eller inte... För mig ... i min värld, alla som går till en kyrka är "medlemmar" i den kyrkan.... Mina svärföräldrar är inte riktiga medlemmar i Svenska kyrkan. De bara tillhör. Jag vet inte om det make sense. (Anna, engagerad icke-medlem)

Jag är ju själv kristen och brukar gå i ortodoxa kyrkan... jag är inte så jätteinsatt om jag är ortodox, eller katolik eller så där och Svenska kyrkan...det kändes som något bra... jag skulle ju inte ha något emot att vara medlem så...ja, en grej som jag tycker är bra med kyrkan det är att den är öppen för alla... man kan ju ibland se folk som kommer dit som har olika etniciteter och olika religioner och ändå att man är öppen för det. Det kan ju tillexempel komma dit folk med hijab... man kan komma dit fastän man är ateist, om man är ja, till en annan religion eller en annan del av kyrkan... ja, som jag gör, och att man alltid är öppen för det, det tycker jag är fint och bra. (Jason, engagerad icke-medlem)

De här citaten från Jason och Anna ligger väl i linje med de existentiella mötesplatser som Cecilia Nahnfeldt, professor i praktisk teologi, menar att kyrkan bör värna.¹¹ Kyrkans roll är, enligt en sådan förståelse, inte enbart att förkunna utan också att möjliggöra samtal och gemenskap. Att vara medskapande

¹¹ Nahnfeldt 2024

på platser där människor känner sig sedda, hörda och bekräftade i sina livsfrågor. Svenska kyrkans roll blir då att tillsammans med andra delar av den världsvida kyrkan, civilsamhället och det offentliga, skapa rum där människor från olika bakgrunder kan dela sina livsberättelser och reflektera tillsammans i vardagen. Nahnfeldt beskriver dessa mötesplatser som viktiga för demokratin och det gemensamma goda.¹² Just medskapande blir här ett ledord.¹³

Samtidigt ger informanten Anna i den här studien, en inblick kring hur dessa mötesplatser inte alltid når hela vägen. Trots att hon bär på en självklar identitet som en del av en världsvid kyrkogemenskap, har det enligt henne ibland varit svårt att hitta sin plats i Svenska kyrkan, som också påverkar hennes vilja att bli medlem. Hon beskriver en professionaliserad organisation som bitvis inte vet hur den ska möta engagemang och initiativ från den som har ett annat modersmål än svenskan eller som är van vid en annan gudstjänstmusik än den som förekommer i Svenska kyrkans gudstjänster. Anna menar att det kan skapa en osäkerhet hos människor som egentligen skulle vilja närma sig Svenska kyrkan. Hon betonar att detta är en utmaning som samfundet behöver vara lyhörd inför, som inte nödvändigtvis har med medlemskapet att göra utan en fråga om kyrkokulturen, men som ändå påverkar hennes inställning till att bli medlem:

...i Svenska kyrkan är det mest gamla människor... och stora prästen som är där. Det finns inte riktigt några unga människor förutom när det är musik. Det finns mer, men ändå inte riktigt.... Kanske samhället inte tar kyrkan seriöst därför. (Anna, engagerad icke-medlem)

I intervjuerna med Mira och Mikael är ett framträdande drag i deras engagemang en stark vilja att få ge något tillbaka. Mira kom till Sverige som utbytesstudent för flera år sedan. Hon började delta i församlingens språkcafé och har sedan själv blivit aktiv i kyrkans arbete för att möta människor som kommer

¹² Ibid

¹³ Ibid

nya till Sverige. När Mira fick barn kom ”kyrkan med ett paket och sa att vi kunde bli medlemmar – det kändes bra att kunna bidra tillbaka. Jag är inte medlem än, men min man är...”.

Mikael blev medlem i Svenska kyrkan för drygt två år sedan. Hans relation till kyrkan inleddes när han levde som hemlös. Församlingen blev den enda platsen där han upplevde att han inte misstänkliggjordes utifrån sitt sätt att leva:

Jag kom ju tillbaka hela tiden för det var något med stämningen. Det var... lugnt... gemenskapen gjorde att suget i magen efter droger distraherades av människorna. Och jag visste ju att jag inte kunde vara påtänd här inne i kyrkan, så då behövde jag skärpa mig.
(Mikael, projektledare)

När de anställdas röster möter de engagerades perspektiv, framstår en komplex dynamik mellan medlemskap och engagemang i Svenska kyrkan. Medan vissa anställda brottas med svårigheten att tala om medlemskap av rädsla för att exkludera, menar icke-medlemmarna att medlemskapet inte är lika känsligt som de anställda kanske föreställer sig. Dessa engagerade icke-medlemmar som intervjuats, betraktar sig redan som tillhörande och delaktiga i en större gemenskap. Skälen att inte vara formella medlemmar är främst praktiska, sällan principiella. Snarare är det så att det som i exemplet Mira, var just församlingens medlemsvärvningsaktivitet som väckte tankar kring medlemskap. Värt att notera är att de icke-medlemmar som finns med i den här begränsade studien har väldigt olika uppfattningar om vad just begreppet ”medlem” betyder, som inte nödvändigtvis ligger i linje med definitionen i Kyrkoordningen.

Medlemskap som ekonomiskt värde och mänsklig värdighet

Biskop Andreas menar att en anledning till att medlemskapet tonas ner av församlingsanställda är att det innebär ekonomiska åtaganden för individen, när församlingen redan har tillräckliga ekonomiska resurser för att bedriva verksamhet.¹⁴

¹⁴ Holmberg 2019, s. 94–95

Att medlemskapet är tydligt förenat med ekonomiska transaktioner framkommer också i vårt material. Diakoniassistenten Louise berättar om hur personer som blir medlemmar i Svenska kyrkan blir ifrågasatta av vänner och behöver försvara sitt ställningstagande:

...hennes väninna hade sagt: ”varför ska du gå in i Svenska kyrkan, det kostar ju bara en massa?” Och då hade hon sagt ”jag behöver inte försvara detta, utan att det är en så stark känsla...” att hon ville bidra och att hon såg att kyrkan fanns där för människor i sorg och i livets olika skeenden. (Louise, diakoniassistent).

Sammankopplingen att se medlemskap som enbart en fråga om ekonomiskt värde, blir aktuell i den församlingsverksamhet där exempelvis människor som lever i ekonomisk utsatthet och hemlöshet befinner sig. Diakonen Eva möter många som lever utan fast bostad i sin församling. Där nämns medlemskapet aldrig överhuvudtaget. Niklas möter också människor i hemlöshet i sitt arbete, men har valt en annan inställning i medlemskapsfrågan än Eva. Han försöker komplettera deltagarnas bild av medlemskapet som enbart knutet till pengar:

Jag har märkt att många inte vet hur man blir medlem i Svenska kyrkan, men de vill bli det. Tar vi hemlösa... när man berättar att de betalar utifrån hur mycket de tjänar så säger dom att ”men jag tjänar ju ingenting”. Nej, då betalar du efter just det, men kan ändå få begravas i den kyrkan du varit i under varje dag. De flesta hemlösa ser sig själva som en belastning i samhället, medan vi i Svenska kyrkan ser dem som en tillgång för oss. Så därför erbjuder jag dem medlemskapet och de flesta går med...

Vi erbjuder inte ett medlemskap, utan vi ger dem möjlighet att kunna få vara delaktiga och en del av vår gemenskap. Det är det vi erbjuder... Inte ett tvång att vara med och betala. (Niklas, vaktmästare)

Att medlemskapet i Svenska kyrkan tillskrivs ett högre värde utöver det rent ekonomiska, instämmer även Mikael i utifrån sina egna erfarenheter från en annan församling.

Efter att ha levt i hemlöshet i ett antal år och varit deltagare i den diakonala verksamheten, fick han hjälp av kyrkan med myndighetskontakter. Detta ledde till att han lyckades få hjälp med sin missbruks- och boendeproblematik. Mikael's engagemang i kyrkans arbete för människor i hemlöshet fördjupades successivt och till slut erbjöd församlingsherden honom en tidsbegränsad tjänst som projektledare i den verksamheten han var aktiv i. Den anställningen blev hans första jobb. I samband med det blev han också medlem i Svenska kyrkan – ett steg som han använt som motiverande målbild:

Medlemskapet blev ett bevis på att jag lyckats vända mitt liv... jag har ett värde även om det inte är många kronor det handlar om... Värdet jag kände som människa... att bli medlem kan inte mätas i kyrkoavgiften... (Mikael, projektledare)

Medlemskapet rymmer utifrån Niklas och Mikael's perspektiv fler nyanserade förståelser och dimensioner än den rent ekonomiska. Trots att medlemskapet lätt reduceras till enbart en fråga om ekonomi, berättar livserfarenheterna från de i vårt material som levt i hemlöshet om hur medlemskapet för dem tillskrivs en djupare betydelse. Medlemskapets ekonomiska värde för den enskilda församlingen, blir för den enskilda individen till en fråga om mänsklig värdighet som sträcker sig bortom det rent materiella. Att bli sedd som en del av det sammanhang de levt i som hemlös när de exempelvis får en begravningsgudstjänst i Svenska kyrkans ordning, blir till ett erkännande som gäller även efter livets slut.

Inflytande och beslutsfattande – om att höras och räknas bortom kyrkovalet

I intervjuerna framkommer två centrala områden där medlemskapsfrågan blir särskilt påtaglig. Det första rör kyrkliga handlingar, på det sätt som exempelvis Niklas lyfter upp i relation till begravingar. Det andra berör demokratisk delaktighet genom att rösta i kyrkovalet och inneha förtroendeuppdrag.

Bland de anställda anges exempel på hur engagerade personer i församlingen först i samband med kyrkovalet upptäcker att de faktiskt inte är medlemmar i Svenska kyrkan. Detta sker när de, övertygade om sin rätt att rösta utifrån sitt aktiva församlings-engagemang, konfronteras med de faktiska valbestämmelserna.

Generellt är dock den genomgående kunskapsnivån låg om kyrkovalet som påverkanskanal. Jason skrattar till när han får frågan om han har hört talas om kyrkovalet någon gång:

Nej... men det kanske är för att jag inte är medlem i Svenska kyrkan... Jag vet faktiskt inte... vilka som bestämmer i Svenska kyrkan? Men det känns väldigt öppet. Fastän man är volontär så har man mycket att påverka och det tycker jag är jättebra. Svenska kyrkan känns väldigt jämställd. Väldigt jämlik. (Jason, engagerad icke-medlem).

Mira uttrycker i sin tur förvåning kring frågeställningen: ”Kyrkoval? Nej. Nej. Det har jag aldrig hört talas om”. Anna i sin tur har visserligen sett valmaterialet någon gång under sina år i kyrkan, men ställer i sin tur följdfrågan om det är kyrkans medlemmar eller om det är hela befolkningen som får rösta.

Mikael hörde ordet *kyrkoval* för första gången under ett personalmöte. Hans erfarenhet av demokrati belyser dock något väl belagt inom den statsvetenskapliga forskningen; nämligen hur missnöje blir en katalysator för politiskt engagemang även i en församlingskontext.¹⁵ När församlingsledningen valde att inte tillskjuta mer ekonomiska medel till projektet han arbetar med, skapades en mobilisering bland deltagarna som sökte alternativa påverkansvägar bortom kyrkovalet som ju bekant kräver formellt medlemskap:

Vi har till exempel fått igenom att kollekten i kyrkan ska gå till projektet en gång under året för att jag pratade med en här i kyrkan som jag tror bestämmer över det ihop med prästen. Det blir ju också demokrati men inte som att rösta. (Mikael, projektledare)

15 Dalton 2014, s.75ff; Verba et al 1995, s. 415; Jenkins & Andolina 2016

I relation till medlemskapets betydelse för formellt inflytande och delaktighet i kyrkovalet, kan begreppet *politiskt självförtroende* förstås som en avgörande faktor som påverkar deltagandet i Svenska kyrkans demokrati.¹⁶ Den interna dimensionen av politiskt självförtroende betonar hur individer förstår sin egen förmåga att påverka politiska beslutsfattare.¹⁷ Materialet visar hur både Jason och Mikael uttrycker att de har sådant internt politiskt självförtroende, där de upplever att församlingens beslutsfattare är påverkbara, även för dem som saknar formellt medlemskap. Mikael och deltagarnas framgång med kollektinsamlingen visar hur den interna dimensionen av politiskt självförtroende ("jag kan påverka") omsätts och manifesteras i praktisk handling utanför Kyrkovalets formella ramar. Detta synliggör hur den externa dimensionen av politiskt självförtroende ("de som bestämmer lyssnar på oss") kan aktiveras även för icke-medlemmars röster utan tillgång till formella och etablerade demokratiska kanaler.

Medan kyrkovalet utgör den officiella demokratiska strukturen som leder fram till tillsättande av styrande organ, framträder i detta begränsade material en parallell vardagsdemokrati, som engagerade upplever som tillgänglig och inkluderande. Detta speglar dynamiken där inflytande existerar på två nivåer; den formella nivån genom medlemskap och kyrkoval, och den informella genom direkta relationer och upplevda reella påverkansmöjligheter i det dagliga församlingslivet. Även när det kommer till inflytande och delaktighet återfinns därmed den dubbla identiteten som Svenska kyrkans generellt präglas av; att vara en öppen kyrka för alla, men samtidigt en medlemskyrka.

Att bära vidare det som redan bär

I intervjuerna framträder en nyanserad bild av hur betydelsen av medlemskapet i Svenska kyrkan formas över tid. Snarare än en plötslig händelse eller ett administrativt beslut, visar erfarenheterna från informanterna att de hanterar frågan

16 Campbell, Gurin & Miller, 1954; Verba et al 1995

17 Balch 1974

om att bli medlem i Svenska kyrkan som en medveten process över längre tid. Resonemangen kring inträde i Svenska kyrkan, liknar på så sätt mycket av de tankar som individer som aktivt valt att träda ur Svenska kyrkan har haft innan sitt beslut.¹⁸

Det finns hos Mira, Jason, Mikael och Niklas en tanke om att vilja engagera sig för att genom engagemanget i kyrkan vara med och bidra till ett bättre samhälle för fler. Relationerna som formas, meningsskapande och personlig identifikation spelar för dem en större avgörande roll än att bidra ekonomiskt via en kyrkoavgift.

Att socialiseras in i kyrkans uppdrag genom exempelvis ideellt arbete, är en sådan faktor som lyfts upp både i forskningen¹⁹, och av Louise i den här studien:

Vi tror att det finns en kraft i det här med idealitet. Att ”det här är mitt andra hem” att jag vill bidra och göra skillnad (Louise, diakoniassistent)

Att höra hemma i en gemenskap är viktigare, långt innan det formella medlemskapet blir aktuellt att ens diskutera. Den egna kopplingen till församlingsgemenskapen föregår helt enkelt medlemskapets inträde, vilket exempelvis Niklas och Mikaelns egna livsberättelser bär spår av. Även Jason och Mira säger återkommande i sina intervjuer att de inte är medlemmar ”än...”. Medlemskapet existerar således som en möjlighet i deras perifera medvetande och uttrycks även explicit under deras intervjuer. Den individuella tankeprocessen tillåts därigenom att verka utifrån kyrkans öppna förhållningssätt. Människor är i längden lika välkomna oavsett om de är medlemmar eller inte. Kyrkoordningens *både och* – en gemenskap *både* för medlemmar *och* boende ger utrymme för just det.

¹⁸ Bromander 2003

¹⁹ Fransson, Bromander, von Essen 2022; Fransson 2022b

När eller om beslutet tas att bli medlem för de engagerade, handlar det om en djupare insikt och förståelse om att vilja bidra in i ett sammanhang som de är övertygade om gör gott. Det ekonomiska är för de intervjuade sekundärt. Niklas beskriver exempel på hur människor i hemlöshet beslutat om att gå med i kyrkan som återinträdare eftersom de tidigare i sina liv gått ur Svenska kyrkan:

De här skrev in sig och tyckte att det var ju värdefullt för dem att känna tillhörigheten... att stå bakom Svenska kyrkan och stå med Svenska kyrkan, även om de inte kunnat bidra ekonomiskt. (Niklas, vaktmästare)

Medlemskapet blir då ett uttryck för en identifikation som redan existerar. Det blir en formell bekräftelse av en tillhörighet som redan upplevts under längre tid även under den period de inte formellt var medlemmar.

Även de anställda framhåller att frågan om medlemskap hanteras som en medveten process över tid. Individen tillåts gradvis utforska tillhörighetens betydelse för att därefter göra ett val – antingen att bli eller inte bli medlem. Denna hållning betonar att gemenskapen förblir lika öppen och välkomnande oavsett vilket beslut personen i slutändan fattar:

Vi hade haft samtal i ungefär tre år och då sa hon ”nu har jag beslutat mig för att gå in”. Och vi hade inte ens pratat med henne om medlemskap. (Louise, diakoniassistent)

Diakonen Karin, som ofta pratar med människor om att gå med i Svenska kyrkan, betonar just värdet av att låta människor vara delaktiga utan krav på formellt medlemskap:

Och ibland är det någon som säger... ”men jag är inte där liksom.” Nej, men du är ändå välkommen att vara med och det skapar ju ändå ambassadörer för Svenska kyrkan. Det kanske inte är just den personen som blir medlem. Men det kanske är någon annan. Så kan det ju också bli. Och du är alltid välkommen oavsett om du genererar ambassadörer till Svenska kyrkan eller inte. (Karin, diakon)

Detta perspektiv visar på en förståelse för kyrkoordningens betoning av församlingens territoriella uppdrag – att finnas där som en gemenskap för de som befinner sig i det lokala sammanhanget. Att låta människor delta och vara samskapan- de tillsammans med kyrkan på sina egna villkor och i sin egen takt, med vetskapen om att autentiska relationer på längre sikt kan bära frukt och ge ringar vidare på vattnet. Medlemskapet är dock i sig självt aldrig ett självändamål i den verksamhet där informanterna befinner sig.

Avslutande diskussion

Syftet med den här artikeln har varit att lyfta fram röster om hur ideellt engagerade icke-medlemmar och anställda i Svenska kyrkan förstår - och tillskriver medlemskapets betydelse utifrån delaktighet och inflytande i det lokala församlingslivet.

Medlemskap som process snarare än statiskt beslut

Ett framträdande mönster är att vägen till medlemskap för engagerade människor, kan förstås som en långsam process som bygger på relation, tillit och växande engagemang. Den upplevda tillhörigheten till församlingens gemenskap föregår eventuella beslut eller tankar om det formella medlemskapet. Det formella medlemskapet existerar dock som en framtida möjlighet i flera av de intervjuades medvetande utan att de är föremål för någon aktiv medlemsrekrytering.

Att kommunicera hur Svenska kyrkan är organiserad

För att kunna värna Svenska kyrkans demokratiska ordning behövs tillgänglig kunskap om hur Svenska kyrkan är uppbyggd. För att kunna rösta och vara valbar i kyrkovalet och till förtroendeposter krävs medlemskap. När det gäller bröllop

behöver minst en i det par som ska gifta sig vara medlem i Svenska kyrkan. I nästan allting utöver detta krävs inte medlemskap – just i linje med att Kyrkoordningen så tydligt pekar på vikten av inkluderande mötesplatser och arenor för alla som vistas inom den territoriella församlingen.

Samtidigt är det värt att notera att begreppet ”medlem” används på flera olika sätt bland informanterna. Bland de anställda ges exempel på hur personer engagerade i församlingens verksamheter först i samband med kyrkovalet upptäcker att de faktiskt formellt sett inte är medlemmar i Svenska kyrkan.

När det gäller upplevt inflytande och delaktighet bortom kyrkans demokratiska strukturer aktualiseras dock återigen detta *både och* i kyrkoordningen. Kyrkovalet, i vilket enbart medlemmar tillåts rösta, existerar parallellt med den informella vardagsdemokratin i församlingen. Flera av de engagerade icke-medlemmarna i den här artikeln upplever att det finns reella påverkansmöjligheter, trots att de inte är röstberättigade i kyrkovalet och inte kan bli förtroendevalda. Förståelsen att själv kunna påverka beslutsfattare utanför den formella demokratiska strukturen, stärker därigenom deras tilltro till att påverka verksamheten de är engagerade i.

Medlemskapets flerdimensionella betydelse

Ett av de bärande perspektiven i den här begränsade studien och som framkommer i intervjuerna bland de som möter hemlösa personer, är att medlemskapet tillskrivs andra dimensioner än det rent ekonomiska värdet, på liknande sätt som ordet ”tillhörig” i stället för medlem försökt fånga in. Medan förståelsen kring medlemskapet ofta kretsar kring att det handlar om kyrkoavgiften, visar intervjuerna att det för människor som inte har några pengar alls, blir till en större fråga som kretsar kring erkännande och värdighet. Detta aktualiseras bland annat när hemlösas människovärde bekräftas även efter döden, då de ges rätten till en begravning i Svenska kyrkans ordning, utan avgift i den församling som de varit en del av under lång tid.

Tillhörigheten blir då viktigt för den enskilda människan ur ett annat perspektiv än det rent ekonomiska.

Även engagerade som intervjuats ger uttryck för en bredare förståelse av medlemskapet som inte nödvändigtvis är bunden till det formella medlemskapet i just Svenska kyrkan utan har sin grund i dopet från andra kyrkotraditioner. På så sätt ligger deras resonemang i linje med begreppet *existentiella allmänningar* som Cecilia Nahnfeldt, professor i praktisk teologi, använder för att beskriva platser som värnar möten mellan människor av olika traditioner och troserfarenheter.

Detta begränsade material väcker därigenom fortsatta tankar kring betydelsen av att böttna i skrivningen i kyrkoordningens inledning, där *både* det formella medlemskapet *och* öppenheten skapar plats för människor med olika livserfarenheter att vara medskapande på de mötesplatser och i de verksamheter som församlingen bedriver.

Referenser

- Arnesen, D., Sivesind, KH., & Gulbrandsen, T. (2016). *Fra medlemsbaserte organisasjoner til koordinert frivillighet? Det norske organisasjonssamfunnet fra 1980 til 2013*. Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor: Oslo
- Balch, G.I. (1974). Multiple indicators in survey research: The concept "sense" of political efficacy?. *In Political Methodology*, 1, 1-43, 1974.
- Bromander, J. (2025). Svenska kyrkans medlemmar 2023–2051. I Sandberg, A. (Red). *Nyckeln till Svenska kyrkan 2025*. Uppsala: Svenska kyrkan
- Bromander, J. (2003). *Utträden som utmanar: analys av de processer som leder till utträde ur Svenska kyrkan*. Uppsala: Svenska kyrkan
- Campbell, A., Gurin, D. and Miller, W.E. (1954). *The Voter Decides*. New York: Row, Peterson, and Company.
- Dalton, R.J. (2014): *Citizen Politics – Public Opinion and Political Parties in Advanced Industrial Democracies*. Sjätte upplagan. Washington: QR Press
- Ekstrand, T. (2002). *Folkkyrkans gränser: en teologisk analys av övergången från statskyrka till fri folkkyrka*. Stockholm
- Fransson S., Bromander J. och von Essen J. (2022): *Av fri vilja på fri tid – Ideellt arbete i Svenska kyrkans barn- och ungdomsverksamhet på 2020-talet*. Uppsala: Svenska kyrkan
- Fransson, S. (2022a): "Församlingslivet under coronapandemin". I Josefsson, U & Wahlström, M (Red). *Svensk frikyrklighet i pandemin – En studie av församlingen i corona och corona i församlingen*. Forskningsrapporter från Institutet för Pentekostala studier Nr 09.

Fransson, S. (2022b): Från organisation till nätverk – att möjliggöra för ideellt arbete. I Sandberg, A. (Red). *Nyckeln till Svenska kyrkan 2022*. Uppsala: Svenska kyrkan

Helgesson Kjellin, K (2016). *En bra plats att vara på – en antropologisk studie av mångfalsarbete och identitetsskapande inom Svenska kyrkan*. Skellefteå: Artos Academic

Hellqvist, K. & Sandberg, A. (2017). *En tid av möten – arbetet med asylsökande och nyanlända i Svenska kyrkans församlingar 2015–2016*. Uppsala: Svenska kyrkan

Holmberg, A. (2019). *Kyrka i nytt landskap – en studie av levd ecklesiologi i Svenska kyrkan*. Skellefteå: Artos & Norma bokförlag.

Idestrom, J. (2009). *Lokal kyrklig identitet: en studie av implicit ecklesiologi med exemplet Svenska kyrkan i Flemingsberg*. Skellefteå: Artos & Norma

Jenkins, K. & Andolina, M.W. (2016): From Motivation to Action: Connecting Students' Political Behaviour to the Rationale for Engagement. I C.A. Klostad (red): *New Advances in the Study of Civic Voluntarism: Resources, Engagement and Recruitment*. Pennsylvania: Temple University

Kyrkoordningen för Svenska kyrkan
<https://www.svenskakyrkan.se/kyrkoordningen#:~:text=Kyrkoordningen%20%C3%A4r%20Svenska%20kyrkans%20regelverk&text=Den%20ger%20ocks%C3%A5%20ledning%20f%C3%B6r,g%C3%A5ngen%20av%201999%20%C3%A5rs%20kyrkom%C3%B6te,> besök 2025-06-02

Nahnfeldt, C. (2024). Existentiella allmänningar: Platser för samtal om tro, teologi och liv. I *Liv, tro och tolkning: En festskrift till Cristina Grenholm* (pp. 243-252). Uppsala universitet.

Papakostas, A. (2011). The rationalization of civil society. *Current Sociology*, 59(1), 5-23.

Thidevall, S. (2024). *Allt har sin tid: folkkyrka under omvandling: rapport 3 från SSKT:s projekt "Folkkyrka i minoritet*. Skellefteå: Artos

Thidevall, S. (2020). *Svenska kyrkan som minoritetskyrka: rapport 1 från projektet "Folkkyrka i minoritet"*. Skellefteå: Artos

Verba, S., Schlozman, K.L. & Brady, H.E. (1995). *Voice and equality: civic voluntarism in American politics*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.

Vogel, J., Amnå, E., Munck, I., & Häll, L. (2003). *Föreningslivet i Sverige: välfärd, socialt kapital, demokratiskola*. Rapport nr. 98. Stockholm: SCB.

von Essen, J. & Svedberg L. (red.)(2020). *Medborgerligt engagemang 1992–2019*. Stockholm: Ersta Sköndal Bräcke Högskola